

Олійник О.С., к.ю.н., доцент,
Інститут права Київського національного
університету ім. Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ, ІСНУВАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Під юридичними фактами в літературі прийнято розуміти конкретні життєві обставини, з якими норми права пов'язують виникнення, припинення або зміну правових відносин. Вони виступають необхідними умовами для виникнення правовідносин і характеризуються наступними ознаками: вони знаходять свій вияв у зовнішніх обставинах або подіях матеріального світу і пов'язані з їх наявністю або відсутністю; прямо або опосередковано передбачені нормами права; викликають передбачені законом юридичні наслідки [1].

Що стосується позицій безпосередньо кримінального права, то необхідно зазначити наступне: юридичні факти – це передбачені нормами кримінального права конкретні життєві обставини (події, дії або стани), що є підставою для настання певних юридичних наслідків; по-друге, здебільшого це виникнення, зміна або припинення кримінально-правових відносин; по-третє, поняття юридичного факту включає два основні моменти: а) наявність явищ дійсності – подій, дій або станів (матеріальний момент); б) їх передбаченість у нормах кримінального права як підстав правових наслідків (юридичний момент) [2, с. 63-77].

Видання кримінального закону виступає тим юридичним фактом, який породжує правові відносини [3, с. 95].

Регулятивна кримінально-правова норма не може бути єдиною умовою, на підставі чого абстрактний зв'язок передбачених кримінально-правовою нормою прав і обов'язків абстрактних суб'єктів перетвориться у певний, реальний зв'язок. Науковцями встановлено, що основні ознаки юридичних фактів полягають у тому, що юридичні факти: а) є різними життєвими обставинами і умовами; б) визначаються у нормах права, точніше в їх гіпотезах; в) слугують неодмінною умовою виникнення, зміни чи припинення правовідносин; г) тягнуть за собою суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників правовідносин; г) забезпечуються державним примусом [4, с. 447].

Регулятивні кримінальні правовідносини виникають тільки між державою і конкретною фізичною особою, яка в силу свого правового статусу зобов'язана дотримуватися закону про кримінальну відповідальність та, як наслідок, здатна нести кримінально-правові наслідки в разі їх порушення.

У науці кримінального права переважають положення: а) юридичні факти створюють перехід від загальної моделі прав і обов'язків, зафіксованої в юридичній нормі, до конкретних прав і обов'язків, що втілюються у відповідні правовідносини; б) у різних галузях права реалізація цієї головної функції залежить від специфіки інших юридичних фактів певної галузі права; в) відмінності відображення у галузях права юридичних фактів дають змогу по-різному визначати їх місце в механізмі правового регулювання, що певним чином має встановлюватися у відповідних нормах законодавства [2, с. 63–77].

Здатність юридичних фактів викликати правові наслідки та впливати на виникнення загальнорегулятивних, загальноохоронних та спеціальних охоронних кримінально-правових відносин забезпечує їх основне правове значення.

Розуміння поняття, змісту, сутності, ознак та інших характеристик юридичних фактів дозволяє створити відповідне уявлення про їх місце та роль у механізмі кримінально-правового регулювання, а отже оцінити їх вплив на формування принципів кримінального права.

Таким чином, передумовою виникнення, існування та припинення кримінально-правових відносин є юридичні факти, тобто передбачені нормами кримінального права конкретні життєві обставини (події, дії, стани), що виступають підґрунтям для настання певних юридичних наслідків. В юриспруденції поширеною є думка, що кримінальні правовідносини виникають у зв'язку з юридичним фактом – вчиненням кримінального правопорушення. Звідси правомірні факти охоплюються юридичними актами (вчинками), а протиправні – кримінальними правопорушеннями. Основними загальними ознаками юридичних фактів є такі: конкретність; зовнішня об'єктивізованість; індивідуальність (індивідуалізованість); типовість; реальність; нормативна визначеність; здатність впливати на утворення кримінально-правових наслідків та виникнення кримінально-правових відносин; стимулюючий вплив на учасників кримінально-правових відносин; інформативність.

Загалом розуміння поняття, змісту, сутності, ознак та інших характеристик юридичних фактів дозволяє створити відповідне уявлення про їх місце та роль в механізмі кримінально-правового регулювання, а отже оцінити їх вплив на формування принципів кримінального права.

Література

1. <http://radnuk.info/pidrychnuku/38-tsvik/85-s-6.html>
2. Митрофанов І.І. Поняття та види юридичних фактів у кримінальному праві. 2014. С. 63–77. URL: http://files.visnikkau.org/200001092-e3707e46e5/Visnyk7_7.pdf
3. Беляев Н.А., Элькин П.С. Исследование правоотношений в уголовно-правовой теории и практике. *Вестник Ленинградского университета*. 1968.

№ 17. С. 37–39; Ковалев М.И. Советское уголовное право: курс лекций. Свердловск: СЮИ, 1971. Вып. 1. 146 с.

4. Теорія держави і права. Академічний курс: підруч. / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

УДК 341.824:338.47(043.2)

Осадчий І.В., аспірант,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ІСТОРІЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ

Незважаючи на те, що традиційно історію суду присяжних прийнято пов'язувати із Англією XII століття, вважаємо, що перші «протоприсяжні» з'явилися значно раніше. Наприклад, суспільство германських племен ґрунтувалося на кровноспоріднених відносинах, у яких людина виступала як представник свого «племени». З цієї причини суб'єктом процесу був скоріше рід, а не сама людина. З розвитком суспільства зміцнюються відносини з обміну товарами та поширюється інститут індивідуальної свободи. У такому суспільстві людина виконувала певну функцію і буде учасником ринкових відносин. Отже, злочин заподіював шкоду вже не лише самому потерпілому і його роду, а учасникам ринку – всьому суспільству. Суспільна небезпека злочину слугувала причиною того, що захист особи товаровиробника і переслідування злочинця стає спільною справою всього суспільства, а не окремої людини. Відповідно до цього вирішенням справи по суті займалось все плем'я, де старійшини були лише головуючими у справі і слідкували за дотриманням формальних правил змагання [1].

Вважається, що суд присяжних у сучасному розумінні виник в Англії у XII столітті. Для того, щоб вирішувати справи, що виникали в різних графствах та округах королівства призначались роз'їзні судді, які по прибуттю на місце скликали курію, в яку входило дванадцять повноправних вільних жителів міста або селища, які й виконували роль присяжних. У той період часу функція присяжних зводилася до підтвердження чи спростування певних фактів, а остаточне рішення залишалось за суддею. Тим не менше, вплив громади на внутрішнє переконання судді в даному випадку не підлягало сумніву. Тобто, слід відмітити, що присяжні були свого роду «державними свідками».

Пізніше функції присяжних замінюються обов'язком вирішувати питання про існування самих фактів на підставі відомостей, що були отримані з доказів, які подаються в суді сторонами. Після того, як присяжні отримали право вислуховувати свідчення та інші докази і вирішувати на їх підставі справу своїм рішенням, вони стали, практично,